ASPECTE ALE MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI ŞI SOCIALISTE DIN BRAŞOV ÎN PERIOADA 1910—1918

de
IOAN MÂNDREA, SORIN OPREA

Luptele revoluţionare ale proletariatului braşovean din perioada 1910—1918 se înscriu în cadrul luptei generale a maselor largi populare din Transilvania, desfăşurată pentru drepturi şi libertăţi democratice, pentru înfăptuirea idealului desăvîrşirii unităţii naţionale. Avînd o bogată tradiţie revoluţionară, cîştigată în luptele de clasă din anii 1903—1907[1], muncitorii braşoveni — români, maghiari, germani — au acţionat în strînsă unitate proletară împotriva asupririi, exploatării şi pregătirilor de război, exercitate de clasele dominante din Imperiul austro-ungar. Aceste acţiuni ilustrează totodată rezultatele activităţii socialiştilor pentru organizarea rezistenţei maselor muncitoare împotriva intensificării reacţiunii regimului dualist.

Odată cu dezvoltarea industrială, Braşovul a devenit unul din centrele muncitoreşti însemnate din Transilvania. La 1910 erau înregistrate în oraşul Braşov un număr de 8 253 persoane ocupate în industrie (din totalul populaţiei de 41 056 locuitori) iar în judeţul Braşov 14 173 persoane (din totalul populaţiei de 137 621 de locuitori)[2].

În perioada dinaintea primului război mondial, în condiţiile intensificării exploatării capitaliste, ale intensificării reacţiunii guvernamentale, proletariatul braşovean a ripostat energic prin numeroase acţiuni demonstrative şi greviste. Mişcarea grevistă, deşi nu s-a ridicat la nivelul celei din primul deceniu al secolului al XX-lea, demonstra un grad înalt de radicalizare a maselor muncitoare, creşterea nivelului ei ideologic şi politic. Acesta era şi rezultatul activităţii elementelor socialiste înaintate.

În 1908 s-a constituit organizaţia locală a Secţiunii române social-democrate[3]. În comitetul de conducere ales în 1910 se aflau: George Gră-

---

[1] Ioan Mândrea, *Date privind mişcarea muncitorească şi socialistă din Braşov în primul deceniu al secolului al XX-lea. Crearea organizaţiei locale a secţiei române social-democrate (1908)*, în *Crisia*, 1979, p. 293—306.

[2] Ioan Podea, *Monografia judeţului Braşov*, Braşov, 1938, p. 110; Alexandru Petit, *Monografia judeţului Braşov*, Braşov, 1939, p. 62—63.

[3] Ioan Mândrea, *op. cit.*, p. 301, 303.

dinaru (președinte), Victor Brăftăleanu, Dumitru Nicolaescu, Constantin Ștefănescu etc., socialiști cunoscuți pentru ideile lor progresiste închinate activității de ridicare a nivelului de organizare și cultură a muncitorimii române[4].

În apelul lansat de Secția română social-democrată către mișcarea socialistă din România în vederea participării socialiștilor de peste munți la Congresul al V-lea al acesteia, ce va avea loc la Brașov în 8 și 9 ianuarie 1910, se preciza că acest Congres „se va ține nu departe de granița României, în apropierea munților Carpați, în orașul Brașov..., deoarece în momentul de față mișcarea social-democrată română aici e mai puternică, presa noastră română e mai răspîndită aici, cu un cuvînt tovarășii brașoveni stau azi mai puternic decît în oricare localitate în privința mișcării“[5].

La Brașov socialiștii au organizat o serie de acțiuni demonstrative, de mari proporții îndreptate împotriva măsurilor guvernanților de a arunca greutățile înarmării pe seama maselor populare. Printre acestea se numără marea demonstrație și întrunire de la 16 iulie 1911. Pe pancartele purtate de demonstranți erau înscrise lozinci revoluționare: „Jos proiectul reformei militare!“, „Trăiască votul universal, egal și secret!“. Expunerile făcute de fruntașii socialiști în limbile română, maghiară și germană, la întrunirea ce a continuat în sala hotelului „Central“, au combătut măsurile de înarmare ale guvernului, caracterul antidemocratic al politicii sale. Socialistul Victor Brătfăleanu, referindu-se la noul proiect al reformei militare, arată că acesta nu este decît „o nouă apăsare și nedreptate pentru popor“. „Nu de acest proiect are nevoie poporul — arată în continuare vorbitorul — ci de cel mai elementar drept democratic, votul universal, egal, secret“[6]. Proteste împotriva pregătirilor de război s-au exprimat în cadrul adunărilor populare din 12 noiembrie 1911[7] și 17 noiembrie 1912[8].

Printre acțiunile revendicative organizate de socialiștii brașoveni se numărau tot mai mult adunările populare, care aveau ca scop mobilizarea maselor pentru cucerirea dreptului de vot universal. În cadrul unei asemenea adunări organizate la Brașov, la începutul lunii martie 1912, de Comitetul Central al Secțiunii române social-democrate, George Grădinaru a arătat, în cuvîntul său, importanța covîrșitoare a cuceririi de către muncitori a votului universal, care le va deschide „dreptul la viața politică“[9]. Socialiștii români vedeau în această formă de luptă princi-

---

[4] *Ibidem.*

[5] *Glasul poporului,* 1910, nr. I; Alexandru Porțeanu, *Din activitatea secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria (1906—1918) — organizația politică a muncitorilor români din Transilvania (I),* în *Revista de istorie,* 1979, nr. 2, p. 225.

[6] *Glasul poporului,* 1911, nr. 8 (4 august).

[7] *Brassói Lapok,* 1911, nr. 259 (12 noiembrie).

[8] *Gazeta Transilvaniei,* 1912, nr. 241 (14 noiembrie); *Brassói Lapok,* 1912, nr. 264 (19 noiembrie).

[9] *Adevărul,* 1912, nr. 3 (15 martie).

palul mijloc de a asigura populaţiei româneşti drepturi politice, de a proclama egalitatea între naţionalităţi.

Muncitorii din Braşov participă la greva generală din Transilvania din 23—24 mai 1912, declanşată ca semn de protest contra numirii în funcţia de preşedinte al Parlamentului ungar a lui Ştefan Tisza, reprezentant al cercurilor reacţionare moşiereşti, cunoscut pentru orientarea sa antidemocratică, antipopulară, naţionalistă. Atunci, la Braşov au încetat munca muncitorii din fabrici, din atelierele mari şi mici[10].

Multe acţiuni revendicative purtau pecetea luptei pentru condiţii mai bune de muncă şi viaţă. Este cunoscută, în acest sens greva lucrătorilor vopsitori şi zugravi din Braşov, care a izbucnit la mijlocul lunii iunie 1912, pentru îmbunătăţirea salarizării[11]. Ziarul „Adevărul", organ al Secţiunii române social-democrate, lansează un apel către muncitorimea din afara Braşovului, din aceeaşi branşă, în care sînt rugaţi să nu se angajeze în această localitate, pentru a nu le împiedica lupta lor dreaptă[12]. Cu unele mici revendicări satisfăcute, aceşti muncitori reiau activitatea la toate atelierele[13].

În anii 1911—1912 conducătorii mişcării socialiste din Braşov au fost prezenţi la congresele Secţiei române social-democrate, unde s-au manifestat printre cei mai clarvăzători socialişti transilvăneni în ceea ce priveşte dezvoltarea ideologiei şi mişcării socialiste.

Astfel, la Congresul al VI-lea, ţinut la Sibiu în 1911, printre cei 78 de delegaţi, reprezentînd 26 localităţi şi organizaţii[14], au fost prezenţi şi socialiştii braşoveni George Grădinaru şi Victor Brătfăleanu. În cadrul dezbaterilor la problema presei, George Grădinaru cere să se îmbunătăţească calitatea articolelor publicate în organul de presă „Adevărul" sau „Glasul poporului", de asemenea propune ca aceste ziare să fie răspîndite în toate localităţile mari şi mici ale Transilvaniei. În cuvîntul său, Victor Brătfăleanu s-a referit şi la faptul că apariţia bilunară a ziarelor amintite este insuficientă pentru mişcarea socialistă. Semnificativă este propunerea lui George Grădinaru referitoare la aniversarea zilei de 1 mai, cu care ocazie, Secţia română urma să tipărească o foaie volantă adresată muncitorimii. Drept urmare, Congresul îndrumă Comitetul de conducere a secţiunii să facă tot posibilul pentru realizarea acestor propuneri[15].

Referitor la activitatea desfăşurată de socialiştii români braşoveni, un material publicat în ziarul „Adevărul" din septembrie 1911 evidenţi-

---

[10] *Brassói Lapok*, 1912, nr. 118 (25 mai).

[11] *Ibidem*, nr. 134 (16 iunie).

[12] *Adevărul*, 1912, nr. 14 (5 iulie).

[13] *Gazeta Transilvaniei*, 1912, nr. 137 (5 iulie); *Brassói Lapok*, 1912, nr. 150 (5 iulie).

[14] Ioan Cicală, *Mişcarea muncitorească şi socialistă din Transilvania, 1901—1921*, Editura politică, Bucureşti, 1976, p. 187.

[15] *Adevărul*, 1911, nr. 1 (22 ianuarie).

ază activitatea organizației din Brașov și Codlea (județul Brașov) pe linia luptei pentru triumful cauzei social-democratice[16]

Poziția înaintată a socialiștilor brașoveni este relevată și în dezbaterile ocazionate de Congresul al VII-lea al Secției române, din 1912. În cadrul discuțiilor ținute pe marginea raportului de activitate, George Grădinaru critica Comitetul Central al Secției române, care nu s-a preocupat suficient de păstrarea coeziunii mișcării, fapt care a dus prejudicii cauzei generale a social-democrației. Arată de asemenea că Comitetul Central ar fi trebuit să activeze mai intens pentru luminarea și atragerea țărănimii[17]. În cadrul discuțiilor referitoare la presa socialistă, Victor Brătfăleanu subliniază faptul că „foaia“ s-a schimbat în perioada care a trecut, răspunzînd cerințelor actuale. Consideră potrivit faptul că ziarul „Adevărul“ să apară săptămînal, în acest caz numai în Brașov și împrejurimi fiind cel puțin 700 abonați[18]. Congresul a ales un nou Comitet Central din care făcea parte și George Grădinaru. În Comisia de control a fost ales fruntașul socialist brașovean Victor Brătfăleanu[19].

George Grădinaru participă, în calitate de delegat al Secției române, la Congresul al XIX-lea al P.S.D.U. din aprilie 1912. Cu această ocazie, prezintă un raport Congresului[20].

Un mijloc esențial de popularizare a ideilor socialiste, de culturalizare a muncitorimii l-a constituit munca de propagandă. În această direcție, organizația din Brașov a Secției române a desfășurat o susținută activitate prin conferințe. Astfel, în 1912 s-a desfășurat săptămînal în sala Clubului muncitorilor din Brașov, din strada Porții, un ciclu de conferințe științifice și literare. Dintre acestea se remarcă cele despre bazele social-democrației[21].

În preajma primului război mondial legăturile mișcării muncitorești din Transilvania cu cea din România se intensifică. Schimbul de delegații, intensificarea corespondenței prin coloanele presei socialiste și muncitorești, au reprezentat calea principală de transmitere reciprocă a experienței de luptă. Prestigiul de care se bucurau socialiștii din vechiul Regat în rîndurile muncitorimii transilvănene a fost și pentru organizația social-democrată din Brașov un ajutor prețios în acțiunea de organizare și de luptă pentru idealul socialist. Amintim în acest sens participarea fruntașilor socialiști din România: I. C. Frimu, Gh. Cristescu, Rozalia Frimu, în august 1912 la o adunare a Secției române social-democrate din Brașov. Cu această ocazie, în cuvîntul său, Gh. Cristescu sublinia necesitatea luptei comune a muncitorilor români, maghiari, germani, exploatați deopotrivă de capitaliști. „În fața internaționalismului patronilor — arată vorbitorul — trebuie și muncitorii de toate dezrobitor al claselor asuprite e

[16] *Ibidem*, nr. 9 (16 septembrie).
[17] *Ibidem*, 1912, nr. 1 (21 ianuarie); nr. 1 (21 ianuarie).
[18] *Glasul poporului*, 1912, nr. 2 (4 februarie).
[19] *Ibidem*.
[20] *Adevărul*, 1912, (20 aprilie).
[21] *Ibidem*, nr. 25 (20 septembrie); nr. 30 (25 octombrie).

salvatorul muncitorimii“. Socialistul român a făcut cunoscute numeroasei adunări „progresele ce face mişcarea socialistă din Ţara românească“[22].

Purtători ai celor mai nobile idealuri de dreptate socială naţională, socialiştii români au avut ca preocupare centrală lupta de eliberare naţională a românilor din teritoriile asuprite şi de înfăptuire a statului naţional unitar român. În concepţia lor, lupta de eliberare socială şi naţională formau două laturi inseparabile ale luptei generale unitare pentru dezrobirea de sub orice exploatare şi asuprire[23].

Ideea unei apropieri şi colaborări între mişcarea naţională şi cea socialistă a cîştigat tot mai mult teren în rîndurile burgheziei române din Transilvania. Revendicările comune ale celor două mişcări contribuiau în primul rînd la această apropiere şi la apropiata colaborare. Apreciind activitatea desfăşurată de P.N.R. pentru revendicări democratice, care interesau cele mai largi categorii sociale, „Glasul poporului“ nota: „Partidul Naţional Român s-a pus pe luptă. Acest partid a apucat pe o cale bună, începînd a ţine mai multe adunări poporale pentru votul universal, egal şi secret“[24].

Poziţia fruntaşilor mişcării naţionale din Braşov faţă de mişcarea socialistă este reflectată într-o anumită măsură de articolele apărute în „Gazeta Transilvaniei“, unul dintre principalele organe de presă ale luptei pentru emancipare naţională a românilor din Transilvania. Ziarul acordă o atenţie sporită mişcării muncitoreşti şi socialiste din România. În coloanele sale au apărut încă de la începutul secolului al XX-lea numeroase articole referitoare la acţiunile socialiştior din localitate. În majoritatea cazurilor ziarul şi redacţia se situau pe poziţii progresiste, de orientare democratică faţă de mişcarea socialistă a timpului, fapt care arată creşterea influenţei clasei muncitoare în viaţa politică, în dezvoltarea societăţii româneşti[25].

În anii 1913 şi 1914 au avut loc la Braşov mai multe acţiuni demonstrative organizate de socialişti împotriva politicii reacţionare a autorităţilor regimului dualist. Astfel, în ziua de 20 ianuarie 1913 a avut loc o puternică demonstraţie de stradă la care participă peste 1 500 de muncitori, urmată de o impresionantă adunare populară, organizată în semn de protest faţă de aşa-zisa reformă electorală a guvernului Lukács[26]. Această reformă, nota ziarul „Adevărul“, „în mod sistematic nu face altceva decît să micşoreze zi cu zi libertăţile şi drepturile poporului muncitor“[27]. La adunarea din 20 ianuarie 1913, Victor Brătfăleanu a scos în evidenţă importanţa pentru muncitori a luptei purtate de partidul social-

---

[22] *Ibidem*, nr. 21 (23 august).

[23] Ion Ardeleanu, Mircea Muşat, *1918. Socialiştii români în fruntea luptei maselor pentru încheierea procesului de formare a statului naţional unitar*, în *Anale de istorie*, 1975, nr. 6, p. 45—57.

[24] *Glasul poporului*, 1908, nr. 11 (6 noiembrie).

[25] Alexandru Porţeanu, *Gazeta Transilvaniei şi mişcarea socialistă a timpului*, în *Cumidava*, 1969, p. 252.

[26] *Brassói Lapok*, 1913, nr. 16 (21 ianuarie).

[27] *Adevărul*, 1913, nr. 3 (17 ianuarie).

democrat în vederea cuceririi dreptului de vot universal. Cei prezenţi au primit cu entuziasm rezoluţia grevei generale, ca ultimă şi supremă armă de împotrivire a muncitorimii faţă de politica reacţionară a guvernului[28].

În vederea participării muncitorimii din Braşov la greva generală, socialiştii au desfăşurat o vie propagandă prin organizarea în februarie şi martie 1913 a unor largi adunări populare. Faţă de aceste pregătiri — preciza ziarul „Brássoi Lapok" — primarul oraşului Braşov, la propunerea căpitanului suprem a luat „măsuri" în caz de tulburări, în vederea asigurării „securităţii şi liniştii publice". Aceste măsuri se refereau la pregătirea unor unităţi militare şi poliţieneşti[29]. Cu toate acestea, la adunarea populară din 2 martie 1913 socialiştii lansează un apel de participare largă a muncitorimii la greva generală[30]. Conducerea P.S.D.U. a amînat însă greva generală, problemă dezbătută din nou de socialişti în adunarea populară din 9 martie 1913[31].

Se remarcă activitatea socialistului George Grădinaru, membru al Comitetului Central al Secţiei române social-democrate pe linia organizării muncitorilor români din Ungaria. La 30 aprilie 1914, el participă la o adunare populară într-un cartier din Pesta, cu care ocazie expune celor prezenţi scopul şi consecinţele organizării proletariatului în rîndurile P.S.D. S-a hotărît atunci constituirea unei organizaţii româneşti social-democrate în acel cartier al capitalei ungare[32].

Printre acţiunile politice de masă organizate de socialişti se numără şi aniversarea zilei de 1 Mai, care s-a desfăşurat sub semnul luptei pentru drepturi şi libertăţi democratice. Ziarul „Adevărul" consemnează marile demonstraţii desfăşurate de muncitorii din Braşov atît la 1 Mai 1913, cît şi la 1 Mai 1914[33].

Primul război mondial avea să arunce mari şi grele suferinţe materiale şi umane asupra maselor populare din Transilvania. A scăzut salariul real, s-au urcat preţurile bunurilor de consum, a fost introdusă starea de asediu, însoţită de o cruntă teroare. Masele muncitoare au fost lipsite de libertatea de organizare şi de acţiune. „Clasa muncitoare — se menţionează într-un raport sindical muncitoresc din 1914 — a fost atacată în urma declanşării războiului cu trei arme: cu şomajul, cu scăderea salariului şi cu scumpetea, din care şi una era de ajuns să distrugă muncitorimea"[34]. Războiul a lovit nu numai muncitorimea, ci şi alte categorii sociale: ţărănimea, intelectualitatea, funcţionarii. Soldaţii români din Transilvania au fost trimişi să lupte pentru o cauză străină poporului român. În legătură cu ascuţirea contradicţiilor sociale provocate de înrăutăţirea situaţiei materiale a maselor populare se amplifică şi contradic-

[28] *Ibidem*, nr. 4 (24 ianuarie).
[29] *Brassói Lapok*, 1913, nr. 49 (28 februarie).
[30] *Adevărul*, 1913, nr. 10 (7 martie).
[31] *Brassói Lapok*, 1913, nr. 58 (11 martie).
[32] *Adevărul*, 1913, nr. 19 (9 mai).
[33] *Ibidem*, nr. 43 (24 octombrie); 1914, nr. 19 (10 mai).
[34] *Unirea Transilvaniei cu România*, ediţia a II-a, Bucureşti, p. 432.

ţiile naţionale, provocate de accentuarea asupririi în timpul războiului.

În anii războiului, lupta împotriva asupririi naţionale s-a împletit şi mai strîns cu lupta pentru pace şi drepturi democratice, împotriva tuturor asupritorilor şi exploatatorilor din Imperiul dualist. Proletariatul s-a aflat în fruntea acţiunilor revendicative, acţiuni care aveau în acelaşi timp un caracter antirăzboinic. Printre marile lupte ale proletariatului din Transilvania în perioada războiului se numără puternica grevă a celor 11 500 de mineri români, maghiari şi de alte naţionalităţi din Valea Jiului din mai—iunie 1916[35].

Alături de întregul proletariat, cel din Braşov s-a ridicat la luptă împotriva intensificării exploatării, a măsurilor de teroase impuse de capitalişti şi de autorităţile statului austro-ungar, împotriva războiului. La 1 Mai 1917 s-a sărbătorit pentru prima dată de la izbucnirea războiului ziua internaţională a muncii. Proletariatul din Braşov a demonstrat atunci pentru solidaritate internaţională, pentru pace, pentru condiţii mai bune de viaţă[36].

În mai—iunie 1917 intră în grevă lucrătorii feroviari din Braşov, prezentînd o serie de revendicări economice, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi salarizare[37].

În 1917 s-a intensificat activitatea mişcării socialiste — Comitetul Central român şi-a reluat activitatea, preocupîndu-se de scoaterea gazetei „Adevărul"[38]. Socialiştii români au acţionat pentru mobilizarea maselor muncitoare la luptă pentru libertăţi democratice, pentru desăvîrşirea unităţii naţionale.

Lupta democratică a maselor populare în frunte cu proletariatul s-a intensificat în 1918, valul revoluţionar subminînd din interior Imperiul austro-ungar. Pe întreg cuprinsul monarhiei habsburgice, masele muncitoare îşi exprimau cu hotărîre dorinţa de a se înceta războiul imperialist, iar popoarele asuprite îşi manifestau cu putere voinţa de a înlătura exploatarea socială şi naţională. În ianuarie 1918 izbucneşte greva generală, una din cele mai mari bătălii de clasă de pînă atunci, la care a participt muncitorimea de pe întreg cuprinsul monarhiei. În iunie 1918 are loc o a doua grevă generală a muncitorilor din Austro-Ungaria. Ea s-a desfăşurat sub lozinci revendicative economice şi politice (încheierea păcii, demilitarizarea întreprinderilor, votul universal)[39]. Muncitorii din Braşov s-au solidarizat cu cele două greve generale, acţiuni care au contribuit la îmbogăţirea experienţei de luptă a proletariatului.

---

[35] C-tin Feleki, *Greva generală a minerilor din Valea Jiului (1916)*, în *Analele Institutului de istorie a partidului*, 1971, nr. 4, p. 178—180.

[36] Ioan Cicală, *op. cit.*, p. 208.

[37] *Ibidem;* C-tin Daicovici, Ludovic Bányai, Victor Cheresteşiu, Vasile Liveanu, *Lupta revoluţionară a maselor — factor hotărîtor în unirea Transilvaniei cu România*, în *Studii*, 1958, nr. 6, p. 30.

[38] Ioan Cicală, *op. cit.*, p. 21.

[39] *Desăvîrşirea unificării statului naţional român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1968, p. 268—282.

În toamna anului 1918 mişcarea revoluţionară a maselor, sub forma grevelor, demonstraţiilor muncitoreşti, răscoalelor soldaţilor, a luptei pentru pămînt a ţărănimii şi mişcării de eliberare naţională se va intensifica, vestind izbucnirea revoluţiei burghezo-democratice. Organizaţia social-democrată română din Braşov a acţionat în vederea mobilizării maselor muncitoare la luptă pentru cucerirea drepturilor şi libertăţilor democratice, pentru pace, pentru înfăptuirea idealului desăvîrşirii unităţii naţionale. În cadrul unei largi adunări populare, organizată de socialişti, la începutul lunii noiembrie 1918, s-a protestat împotriva „militarismului", exploatării „capitaliste" şi supremaţiei de clasă[40]. În acelaşi timp, organizaţia a acţionat pentru intensificarea organizării muncitorilor români în rîndurile social-democraţiei, în acest scop desfăşurîndu-se o susţinută muncă de propagandă prin adunări populare, şedinţe săptămînale, cursuri de ştiinţe sociale[41].

În toamna anului 1918 masele muncitoare din Braşov au participat la sfărîmarea aparatului de stat austro-ungar, pentru instaurarea unei noi administraţii, pentru obţinerea unor reforme sociale radicale. În octombrie şi noiembrie 1918, muncitorii au atacat sediile poliţiei şi jandarmeriei austro-ungare, au refăcut organizaţiile sindicale. Din muncitori s-a constituit la Braşov o gardă de acţiune, care a preluat controlul asupra gării[42].

Socialiştii braşoveni au participat activ la lupta pentru desăvîrşirea unităţii naţionale. La 1 noiembrie 1918 s-a constituit Sfatul naţional român din Ţara Bîrsei, alcătuit din 35 de membri[43], organ politic, cu puteri depline în conducerea acţiunilor revoluţionare în această parte a Transilvaniei. Ziarul „Adevărul" menţionează adeziunea şi participarea socialiştilor din Braşov la Sfatul naţional român din Ţara Bîrsei. Victor Brătfăleanu, în calitate de secretar al secţiunii Partidului social-democrat, solicită Comitetului Central al Secţiei social-democrate române îndrumări în problema „conlucrării" cu Consiliul Naţional Român Central[44]. Semnificativ este faptul că la marele forum, Adunarea Naţională de la Alba Iulia, printre cei 150 de delegaţi ai social-democraţiei, care reprezentau peste 70 000 de muncitori organizaţi, s-a numărat şi George Grădinaru, reprezentantul secţiei române social-democrate din Braşov[45]. Poziţia clasei muncitoare faţă de unire este explicit formulată de reprezentantul acesteia, Iosif Jumanca, care — de la tribuna Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia — a rostit aceste cuvinte pe deplin edificatoare: „... *Astăzi*

---

40 *Glasul Ardealului*, 1918, nr. 3 (13 noiembrie).

41 *Adevărul*, 1918, nr. 49 (9 decembrie); nr. 50 (16 decembrie).

42 Mircea Băltescu, Emil Poenaru, *File din activitatea şi lupta comuniştilor braşoveni*, Braşov, 1971, p. 4.

43 *Gazeta Transilvaniei*, 1918, nr. 121 (4 noiembrie); *Glasul Ardealului*, 1918, nr. 1 (9 noiembrie).

44 *Ardealul*, 1918, nr. 44 (5 noiembrie).

45 Arhiva Muzeului Unirii, Alba Iulia, *fond documentele Unirii*, vol. I, p. 823. George Grădinaru a fost ales membru al Sfatului Naţional Român *Adevărul*, 1918, nr. 47 (8 decembrie).

venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața dv., în fața Internaționalei socialiste și în fața întregii lumi că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea unirii"[46].

Proclamarea unirii Transilvaniei cu România a desăvîrșit procesul de formare a statului național unitar român. El a fost încheiat ca rezultat al luptei revoluționare a poporului român de la orașe și sate. Unirea a constituit un moment de mare însemnătate în procesul de dezvoltare a națiunii și statului român.

În cadrul luptei generale a proletariatului român de la începutul secolului al XX-lea, pentru drepturi și libertăți democratice se înscriu, caracterizate prin combativitate, înalt nivel de organizare, și acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare din Brașov. Proletariatul brașovean, elementele socialiste înaintate, și-au adus contribuția la eliberarea socială și națională a poporului român din Transilvania, la formarea statului național unitar român.

DIE ARBEITER — UND SOZIALISTISCHE BEWEGUNG IN BRAŞOV (KRONSTADT) VON 1910—1918

(Zusammenfassung)

Die Abhandlung untersucht einige Aspekte der Arbeiter — sowie der sozialistischen Bewegung im ehemaligen komitat Brașov (Kronstadt) während der Jahre 1910—1918 und zwar: die wichtigsten Aktionen zur Unterstützung ihrer wirtschaftlichen und politischen Forderungen, Aktionen, an welchen rumänische, ungarische und deutsche Arbeiter teilnahmen. Es werden die hauptsächlichsten organisatorischen Massnahmen der Kronstädter Sozialisten sowie deren Beziehungen zur sozialistischen Bewegung in Rumänien dargestellt.

Die Quellengrundlage für die Arbeit bilden Dokumente aus dem Staatsarchiv Brașov, die beiden Zeitungen „Gazeta de Transilvania" (Zeitung für Siebenbürgen — in rumänischer Sprache) und „Brassói Lapok" (Kronstädter Blätter — in ungarischer Sprache), sowie die sozialistischen zentralen Presseorgane „Adevărul" (Die Wahrheit) und „Glasul Poporului" (Volksstimme).

[46] Apud Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 632.